

HOLLANDA'YA GERÇEKLEŞTİRİLEN TÜRK GÖÇÜ VE ULUSÖTESİ FAALİYETLER

Birsen ŞAHİN KÜTÜK*

Özet

II. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa'ya kitlesel işçi göçü yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye'den de çok sayıda işçi Batı Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Bu çalışmada Hollanda'da yaşayan Türklerin ulus-ötesi faaliyetleri ele alınmaktadır. Karma yöntemin kullanıldığı çalışmada 230 kişiden anket tekniği ile veri toplanmıştır. 30 kişi ile de görüşme yapılmıştır. Toplanan veriler SPSS ve Nvivo10 software programlarında analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Hollanda'daki Türklerin beş alanda ulus-ötesi faaliyetleri vardır; ibadethaneler, etnik işletmeler ve tüketim alışkanlıkları, yeni STK'ların kurulması ve STK'lara katılım, ulus-ötesi evlilikler ile boş zaman faaliyetleridir.

Anahtar Kelimeler: *Hollanda'da Türkler, göç, ulus-ötesi göç, ulus-ötesi faaliyetler.*

TURKISH MIGRATION TO THE NETHERLANDS AND TRANSNATIONAL ACTIVITIES

Abstract

Mass migration to Western European countries occurred following the end of World War II. During that time, many Turkish workers immigrated to various Western European countries. This study investigates the transnational activities of Turks living in the Netherlands. Employing a mixed-method approach, we collected data from 230 participants using a survey questionnaire. A total of 30 participants were also interviewed to supplement the survey data. Collected data were analyzed with SPSS and Nvivo10 software. Results indicate that Turks living the Netherlands have five transnational activities, namely, visiting places of worship, engaging in ethnic businesses and consumption habits, establishing new NGOs and participating in them, entering into transnational marriages, and spending time on leisurely activities.

Keywords: *Turks in Europe, migration, transnational migration, transnational activities.*

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü .
İletişim: birsahin@hacettepe.edu.tr

Giriş

Tarihsel süreç içinde çok sayıda göç yaşanmış, ancak II. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa'ya yaşanan kitlesel işçi göçünün ardından dikkatler yeniden göç olgusuna çevrilmiştir. Bu yeni kitlesel göç hareketinin yaşandığı dönem aynı zamanda sanayileşmenin hızlandığı ve küreselleşmenin etkilerinin görüldüğü bir süreçtir. Bu bağlamda yaşanan göç de öncekilerden farklı özellikler içermektedir. Örneğin göç ikili anlaşmalar bağlamında kurumsal süreçler içerisinde gerçekleşmiştir. Göç edenler işçi statüsünde göç etmişlerdir ve göç olgusu hem çok sayıda ülkeyi ve toplumu hem de uluslararası ekonomiyi etkilemiştir. Bütün bu değişimler ve etkiler ise sosyal bilimciler tarafından ele alınmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa Ülkelerine kitlesel göçün yaşandığı bu dönemde Türkiye de, başta Almanya, Avusturya, Belçika, Hollanda gibi ülkelerle 1960'lı yıllarda ikili anlaşmalar imzalayarak göç veren ülkeler arasında yer almıştır. Batı Avrupa ülkelerine Türkiye'den kitleler halinde yaşanan göç başlangıçta geçici olarak görülmüş ve para biriktiren ve daha vasıflı hale gelen işçilerin geri döneceği beklentisi uzunca bir süre devam etmiştir. Bunun gerçekleşmeyeceği ise 1970'li yıllarda anlaşılmıştır (Abadan-Unat, 1975; Abadan-Unat, 2006; Gülsün, 1974).

1970 Dünya Petrol Krizi sonrasında tüm Batı Avrupa ülkelerini etkileyen ekonomik kriz, kitlesel işçi alımının durdurulması ile sonuçlanmıştır. Yaşanan bu durumla birlikte Batı Avrupa ülkelerinin Türkiye'nin de içinde olduğu Akdeniz ülkeleri ile işçi alımı konusunda yaptıkları ikili anlaşmalar dönemini de sona erdirmiştir. Artık Batı Avrupa ülkeleri kitleler halinde işçi alımını durdurmuş ancak kaçak yollarla da olsa Batı Avrupa'ya çalışmak için gitmek cazibesini hala korumuştur. Aynı yıllarda yalnız gelen, ailesini getiremeyen işçilere aile birleşim hakkı tanınmış ve işçiler geride kalan ailelerini yanlarına almaya başlamışlardır. Bu süreçte yeni işçi alımı olmasa da işçilerin ailelerinin gelmesi ile Avrupa ülkelerindeki yabancı sayısında artışlar yaşanmıştır. 1980'li yıllarda ise işçilerin yanlarına gelen aile üyeleri ile birlikte kurdukları yeni yaşamları, kültürel ve inançsal özelliklerine uygun alış veriş merkezleri (kasap, manav, döner dükkanları... vb. gibi), ibadethaneler daha görünür hale gelmiştir.

1980'li yıllarda dünyada yaşanan çeşitli siyasal olaylar sonucu can güvenliği ya da düşünce özgürlüğü gerekçeleri ile Batı Avrupa ülkelerine talep yeniden

artmıştır. Mülteci statüsü için başvuranlar, kaçak yollarla ülkeye giriş yapanlar, turist olarak ülkeye girip çıkış yapmayanların oranındaki bu yükseliş, Batı Avrupa Ülkelerinin işçi alımını durdurma politikalarını işlevsizleştirmiş ve bu ülkelerdeki yabancı nüfusun artışına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak birçok Batı Avrupa Ülkesi vize uygulaması başlatmıştır. Bu durumdan başta Almanya, Fransa, Hollanda gibi Batı Avrupa ülkelerine gitmek isteyen Türk vatandaşları da etkilenmiştir. Artık Batı Avrupa ülkelerinde işçi olma hayali daha da zor gerçekleştirilebilir hale gelmiştir ama bu Avrupa'ya gitmek isteyenleri durdurmamış ve Türkiye'den yurtdışına gitmenin alternatif yollarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle yapılan akraba evlilikleri ya da anlaşmalı evlilikler ile Avrupa'da yaşam ve çalışma olanakları hala belirli bir kesim için gerçekleştirilebilir bir hayal olmaya devam etmiştir.

1990'lı yıllarda ise dağılan Sovyetler Birliği'nin dünyanın dört bir yanına göç etmek isteyen vatandaşlarının durumu nedeni ile göç talepleri farklı bir boyut kazanmıştır. Artan ve yerleşik hale gelen göçmen nüfus ve ekonomik göstergelerin çok da iyi olmaması gibi koşullar bu dönemde yabancı düşmanlığını tetiklemiştir. Yaşanan olaylar zaman içinde yayılmış ve bu yıllar Batı Avrupa Ülkelerinde yabancı düşmanlığı söylemlerinin artışa geçtiği yıllar olarak göç tarihine geçmiştir. Hollanda'da ise göçmenlerin entegre olabilmesi için çokkültürlülük atmosferinin gerekli olduğu kabulü ile çok yönlü entegrasyon politikaları yaşama geçirilmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında Hollanda'ya daha çok Endonezya, Surinam ve Hollanda Antilleri'nden göçmen gelmiş, bunu daha sonraki yıllarda Türkiye ve Fas'dan gelenler izlemiştir. 1990'lı yılların başlarında ülkede göçmenlerin entegrasyonu konusunda vatandaşlık hakkının yeniden düzenlenmesi tartışmaları yaşanmıştır. Sol eğilimli partiler vatandaşlık verilmesinin entegrasyonu kolaylaştıracağını, sağ eğilimli partiler ise entegre olmayı başarmış göçmenlere vatandaşlığın bir ödül olarak verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu kapsamda giden tartışmalar 1996 yılında çifte vatandaşlık hakkı ile sonuçlanmıştır. Ancak bu durum 2005 yılından itibaren değişmeye başlamış ve 2007 yılında aşırı sağ parti lideri Geert Wilders, bakanların iki ülke vatandaşı olamayacaklarını, ama kabinede bulunan bakanlardan birinin Hollanda ve Türk vatandaşı olduğunu, diğerinin Hollanda ve Fas vatandaşı olduğunu, bunun kabul edilemez olduğunu savunmuştur. Onun söylemleri reddedilmiş ancak sonraki dönemde çifte vatandaşlık hakkı yeniden düzenlenerek zorlaştırılmış ve gençlerin 18 yaşından sonra bir

vatandaşlığı seçmek zorunda olması kararı alınmıştır (Mass, 2010, s.226,227, 231). Avrupa'da göçmenlere yönelik çokkültürlü politikanın uygulandığı ülkeler arasında yer alan Hollanda'da (Joppke, 2007) böylece çokkültürlü politikalarından geri dönüş başlamıştır.

Göçmen politikalarında yaşanan bu gelişmeler aslında göçmenlerin zaman içinde yaşadığı değişimin tersine bir gelişim göstermektedir. Bir başka ifade ile 2000'li yıllardan bu yana kitle iletişim araçlarının gelişmesi, ulaşım teknolojisindeki hızlı gelişme ve fiyatların düşmesi sonucu bir ülkeye çalışmak için giden göçmen, gittiği ülkede kalıcı da olsa geldiği ülke ile bağlarını devam ettirmektedir. Göçmenler anavatanlarına belirli aralıklarla gitmekte, oraya para göndermekte, gayrimenkul almakta, sosyal ilişkilerini devam ettirmekte ve daha da önemlisi kendilerini hem anavatanlarında hem de ev sahibi ülkeye ait hissetmektedirler.

Kısaca II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan kitlesel işçi göçünün ilk yıllarında işçilerin misafir olarak görülmesi durumu zamanla değişmiş artık kalıcı olduğu kabul edilen işçilere vatandaşlık hakkı tanınmıştır. 1990'lı yılların sonunda ise çokkültürlü politikalar benimsenmiş ve çifte vatandaşlık verilmiştir. Ulus-ötesi göçü ve göçmeni tanıyan ve bu yönde uygulamalar içeren çokkültürlü sosyal bütünleşme temelli göçmen politikalarının kabulü ve uygulanması ise çok kısa sürmüştür. Başta Hollanda olmak üzere 2005 yılından itibaren bazı Avrupa ülkelerinde de çifte vatandaşlık hakkı kısıtlanmaya başlamış ve çokkültürlülük temelindeki sosyal bütünleşmeden tek yönlü bütünleşme politikalarını andıran uygulamalara geri dönmeye başlanmıştır. Bu durum göçmenlerin ulus-ötesi göçmen oldukları durumunun da reddi olarak görülebilir. Bu eskiye dönüş politikaları, ulus-ötesi bağları olan göçmenlerin yeni durumuna uygun değildir. Değişen ve eski uygulamalara dönmeye başlayan bu göçmen politikalarına rağmen, göçmenlerin ulus-ötesi yaşamları devam etmekte ve bu yaşamın çeşitli alanlarında kendini göstermektedir.

Bu çalışmada II. Dünya Savaşı sonrasında Hollanda'ya çalışmak için giden ve artık Hollanda'da yerleşik yaşam süren Türklerin, gündelik ve iş yaşamlarının, boş zaman faaliyetlerinin ulus-ötesi yansımaları karma yöntemle ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı göçmen politikalarında çokkültürlü ve çoklu sosyal bütünleşme politikalarından uzaklaşılsa da ulus-ötesi göçmen haline gelen Türklerin yaşamlarının, göçmen politikalarındaki değişime rağmen, ulus-ötesi yansımalarını ortaya koymaktır.

1. Ulus-ötesi Göç Teorileri ve Göçün Ulus-ötesi Yansımaları

Göç çalışmaları incelendiğinde, göç olgusuna ilişkin ilk teorik yaklaşımların ekonomik temelli olduğu, sonraki yıllarda ise göçün ekonomik itme ve çekme durumu dışında da nedenleri ve gerçekleşme biçimi olabileceği üzerinden alternatif makro ve mikro ölçekte teoriler geliştirildiği görülmektedir. Bu teoriler birbirinden farklı özelliklere sahip olsalar da bunların ortak özellikleri göçü, gönderen ve alan ülke üzerinden ele almalarıdır. Ancak son dönemde sadece gönderen ya da ev sahibi ülkeler üzerinden şekillenen teoriler, göçün günümüzdeki durumu yansıtmaması nedeni ile eleştirilmiş ve buna çözüm olarak ulus-ötesi göç yaklaşımı öne sürülmüştür.

Ulus-ötesi kavramının kullanımı yeni olsa da, aslında bunun çok da yeni olmadığı, göç bağlamında ulus-ötesi hareketliliğin hep olduğu yönündeki düşüncelerle (Gerber, 2000), transnasyonalizmin modern teknolojiye gelişmelerin sonucunda şekillendiği, bu nedenle de yeni olduğu yönündeki düşünceler göç çalışmalarında tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Ancak Portes'in sınırlararası hareket sınıflandırması sonucunda ulaştığı ulus-ötesi hareketin yeni olduğu söylemi oldukça mantıklı görünmektedir. Portes (2001)'a göre küreselleşmenin yaygınlaşması ile sınırlar arası hareketliliğin çeşitleri de artmış ve bu nedenle de bu hareketlilik çoğu zaman birbiri ile karıştırılmıştır. Sınırlararası hareketler: 1. Ulus devlet düzeydeki program ve etkinlikleri içeren "uluslararası" (international), 2. Çok büyük ölçekteki firmaların ya da din kurumlarının birçok ülkede etkinliklerini içeren "çokuluslu" (multinational) ve 3. Kurumsal bir yapı olmadan grupların veya bireylerin ulus-ötesi gerçekleştirdikleri etkinlikleri içeren "ulus-ötesi" (transnational) hareketler biçiminde gerçekleşmektedir. Bunlardan sonuncusu olan ulus-ötesi hareketler günümüzde şekillenen yeni bir olgudur ve göçün son yıllardaki durumunu daha iyi açıkladığı söylenebilir.

Çeyrek yüzyıldan fazla süredir üzerinde konuşulan, yazılan, göç çalışmalarında kullanılan ulus-ötesi göç kavramı bütün dünyada gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır (Guarnizo, Portes and Haller, 2003:1212; Portes 2003). Ulus-ötesi yaklaşımlar, göçmenlerin gündelik yaşamlarının sadece bir ülkenin sınırları içindeki ilişkilerle yaşanmadığını, gönderen ve ev sahibi toplumun her ikisinde de şekillendiğini ortaya koymuştur. Göçmenler gündelik yaşamlarında sınırötesi alanlara geçip, hem geldiği ülkenin, hem de içinde bulunduğu ülkenin bağları üzerinden günlük yaşamlarını oluşturmaktadırlar (Schiller, Basch ve Szanton Blanc, 1995: 48).

Ulus-ötesi yaklaşımlarla ilgili farklı bakış açıları ile ortaya konulmuş hipotezler ve teorik duruşlar vardır. Bunlardan ilki “Linear Ulus-Ötesi” Yaklaşımıdır. Buna göre göçmenler hem geride kalanlar için hem de yatırım olması amacıyla ülkelerine para göndermekte, zaman zaman ülkelerine gitmekte ve yaşadıkları yeni toplumda geldikleri ülkedeki yaşam biçimini ve sosyal ilişkilerini devam ettirebilecekleri etnik kurumlar oluşturmaktadırlar (Portes, Guarnizo and Landolt, 1999). İkincisi “Kaynaklara Bağlı Ulus-Ötesi” yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre ekonomik açıdan güçlü ve başarılı göçmenler geldikleri ülkede girişimci olmaya adaydırlar. Göçmenler girişimci olduklarında bu onlara ne kendi ülkeleri ne de geldikleri ülke ile sınırlı olmayan bir sosyal hareketlilik alanı sağlamaktadır (Portes 1996). Üçüncü yaklaşım ise “Tepkisel Ulus-Ötesi” yaklaşımıdır. Burada ise ulus-ötesi durumların, göçmenlerin geldikleri ülkedeki mesleki kariyerlerindeki hayal kırıklıkları, sosyal statüleri ya da yaşamlarından memnuniyetsizlik sonucu oluştuğu iddia edilmektedir. Bu yaklaşıma göre bazı göçmenlerin özellikle geldikleri ülkeye sık sık gitme, oradakilere yardım etme durumlarının nedeni anavatanlarında içinde buldukları ülkeden daha yüksek prestije sahip olmaları ve bundan hoşlanmaları ile ilgilidir (Itzigsohn et al., 1999; Portes, Guarnizo and Landolt, 1999). Ayrıca göçmenlere yönelik ayrımcılık da göçmenleri kendi içinde yaşamaya ve anavatanları ile bağlarını devam ettirip, kimliklerini korumalarına yol açabilmektedir (Schiller and Fouron, 1998; Portes, 1999).

Ulus-ötesi yaklaşım, sosyal bütünleşme kapsamında yapılan çalışmalarda da kullanılmıştır. Bu çalışmalarda sosyal bütünleşme düzeyi ile ulus-ötesi hareket arasında ilişki olduğu görülmüştür (Portes, Haller ve Guarnizo, 2002; Smith, 2005; Snel, Engbersen ve Leerkes, 2006). Bazı çalışmalarda ise ulus-ötesi hareketlerin asimilasyona bir meydan okuma olduğu ileri sürmektedir (Louie, 2006, s.363). Bu kapsamda Çağlar (2001), Almanya'daki Türk göçmenlerin ulus-ötesi bağlarının onların Alman şehirlerindeki varlığını görülür kılmaması durumunu, Türk göçmenlerin Alman toplumunun asimilasyonunu kabul etmeyişlerinin bir açıklaması olarak görmektedir.

Türkiye’de akademik anlamda Batı Avrupa’ya yaşanan Türk göçüne ilişkin çalışmalar daha çok 1970’li yıllarda gerçekleştirilmiştir (Abadan-Unat, 1964; Gökdere, 1978; Gülsün, 1974). 1990’lı yıllarda Türkiye’de sosyoloji alanında adeta bu konu unutulmuştur. 2000’li yılların ortalarında, Avrupa ülkelerinde çokkültürlü göçmen politikalarından geri dönüş yaşanması ile

Batı Avrupa'ya Türk göçü yeniden ele alınmaya başlanmış (Şen, 2007; Gelekçi ve Köse, 2009; Kaya ve Kentel, 2005; Sözen,2000; Subaşı, 2005; Aksoy, 2010), 2010'lu yıllardan bu yana ise alandaki yayın sayısı oldukça artmıştır. Yapılan çalışmalarda göçün zamanla değişen yapısından kaynaklı olarak, Türk göçmenlerin ulus-ötesi etkinlikleri konusundaki yayınlar daha çok dikkat çekmeye başlamıştır (Gelekçi, 2014; Sirkeci, Şeker ve Çağlar, 2015; Şahin Kütük, 2009, 2012, 2015, 2016; Kartal ve Alptekin, 2015; Yaman, 2012). Bu çalışmada ise Hollanda'da yaşayan Türklerin ulus-ötesi etkinlikleri, linear, kaynaklara bağlı ve tepkisel ulus-ötesi teorilerinin eklektik olarak kullanılması ile karma yöntem bağlamında ele alınmaktadır.

2. Yöntem

Hollanda'daki Türklerin yaşamlarının ulus-ötesi yansımalarının karma yöntem ile ele alındığı bu çalışmada, anket ve yarı-yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın evren ve örneklem seçimi, anket ve görüşme formu ile verilerin analizine ilişkin bilgiler aşağıda detaylı olarak ele alınmıştır

2.1. Evren- Örneklem Seçimi

Hollanda'da yapılan bu çalışmanın evreni için Batılı olmayan göçmenlerin en yoğun yaşadıkları Amsterdam ve Rotterdam (van Huis, Han, ve Croes, 2007) ve Batılı olmayan göçmen nüfusun görece olarak daha az olduğu s-Hertogenbosch ve Eindhoven şehirleri seçilmiştir. Araştırmanın nicel kısmı için çalışma kapsamında projeye ayrılan maddi olanakların kısıtlı olması ve Türklerin yaşadıkları yerler ve adres listelerine ilişkin net verilerin olmaması nedeni ile olasılıklı olmayan örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Hollanda'da yaşayan Türklerden cinsiyet, yaş, çalışma durumu, vatandaşlık ve Hollanda'da yaşanan süre değişkenleri üzerinden amaçlı örneklem kapsamında 235 kişi araştırmaya dahil edilmiştir. Yapılan anketlerden 5'i çeşitli nedenlerle iptal edilmiş ve analizler 230 anket üzerinden yapılmıştır. Nitel araştırma kapsamında ise yine amaçlı örnekleme ile cinsiyet, kuşak ve çalışma durumu değişkenlerine göre belirlenen 30 kişi ile görüşme yapılmıştır.

2.2. Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Karma yöntemin kullanıldığı bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kapsamında anket, nitel araştırma yöntemi kapsamında ise yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Anket formu sosyo-demografik özellikler, göç süreci, gündelik yaşam ve göçün ulus-ötesi yansımalarına ilişkin sorulardan oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları da benzer şekilde göç süreci ve göçün ulus-ötesi yansımalarına ilişkin konulara yönelik olarak hazırlanmıştır.

Nicel yöntem kapsamında anket yolu ile toplanan verilerin analizi SPSS 21 programında yapılmıştır. Çalışmada anketlerden elde edilen verilerin data temizliği yapılmış ve bu kapsamda yarıda bırakılma ya da tutarsız cevaplar verilmesi nedeni ile 5 anket formu çalışmadan çıkarılmış, toplam 230 anket üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analizler kapsamında sıklık ve çapraz tablolar alınmıştır.

Nitel yöntem kapsamında yarı-yapılandırılmış görüşme ile toplanan veriler ise NVivo10 software programında analiz edilmiştir. Bu sayede nitel araştırmalarda yaşanan, temaların belirlenmesi ve bunun katılımcının anlam dünyasını yansıtıp yansıtmadığı konusunda yaşanan geçerlik-güvenirlik sorunu en asgariye indirilmiştir. Kodlaması yapılan temanın, katılımcının söylemini yansıtıp yansıtmadığı araştırmacı tarafından farklı zamanlarda kodlamaların yeniden gözden geçirilmesi ile denetlenmiştir.

2.3. Araştırma Problemi

Hollanda'daki Türklerle ilgili bu çalışmanın temel problemi Türkiye'den Hollanda'ya göç etmiş ve yarım asırdan fazla bir süredir Hollanda'da yaşayan Türklerin yaşamlarındaki ulus-ötesi unsurların saptanmasıdır. Bu kapsamda çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. Hollanda'da yaşayan Türklerin gündelik yaşamlarında ulus-ötesi öğeler var mıdır, varsa nelerdir?
2. Hollanda'da yaşayan Türklerin mesleki yaşamlarında ulus-ötesi öğeler var mıdır, varsa nelerdir?
3. Hollanda'da yaşayan Türklerin ulus-ötesi göçmen oldukları söylenebilir mi?

3. Bulgular

3.1. Örneklem Grubunun Sosyo-Demografik Özellikleri:

Örneklem grubunun %52'sini kadın katılımcılar, %48'ini ise erkek katılımcılar oluşturmaktadır. %68'i evli olan örneklem grubunun, %26'sı bekar, %5'i boşanmış ve %1'i ise birlikte yaşadığı biri olduğunu belirtmiştir. Örneklem grubunun yaşları 15-65 yaş arasında değişmektedir ve yaş ortalaması 28'dir. Örneklem grubunun yarısının gelir düzeyi orta, dörtte birinin (%26) geliri ortanın üstü ve üst, yine dörtte birine yakınının (%22) geliri ise ortanın altındadır. Vatandaşlık durumları açısından ise örneklem grubunun %43'ü çifte vatandaş, %31'i Türk vatandaşı ve %26'sı ise Hollanda vatandaşıdır. Örneklem grubunun eğitim durumu, daha çok ortaokul düzeyindedir (%46), bunu %30 ile lise, %8 ile üniversite mezunları izlemektedir, kalanı ise temel eğitim düzeyindedir. Örneklem grubunun büyük bir kısmının Felemenkçe konuşma (%79), yazma (%74) ve okuma (%74) düzeyi iyi ve üzerindedir. Örneklem grubunun Türkçe konuşma (%96), yazma (%91) ve okuma (%91) düzeyi de yine yüksek oranlarda iyi ve üzerindedir.

3.2. Türk Kültürünün Ulus-Ötesi Yansımaları:

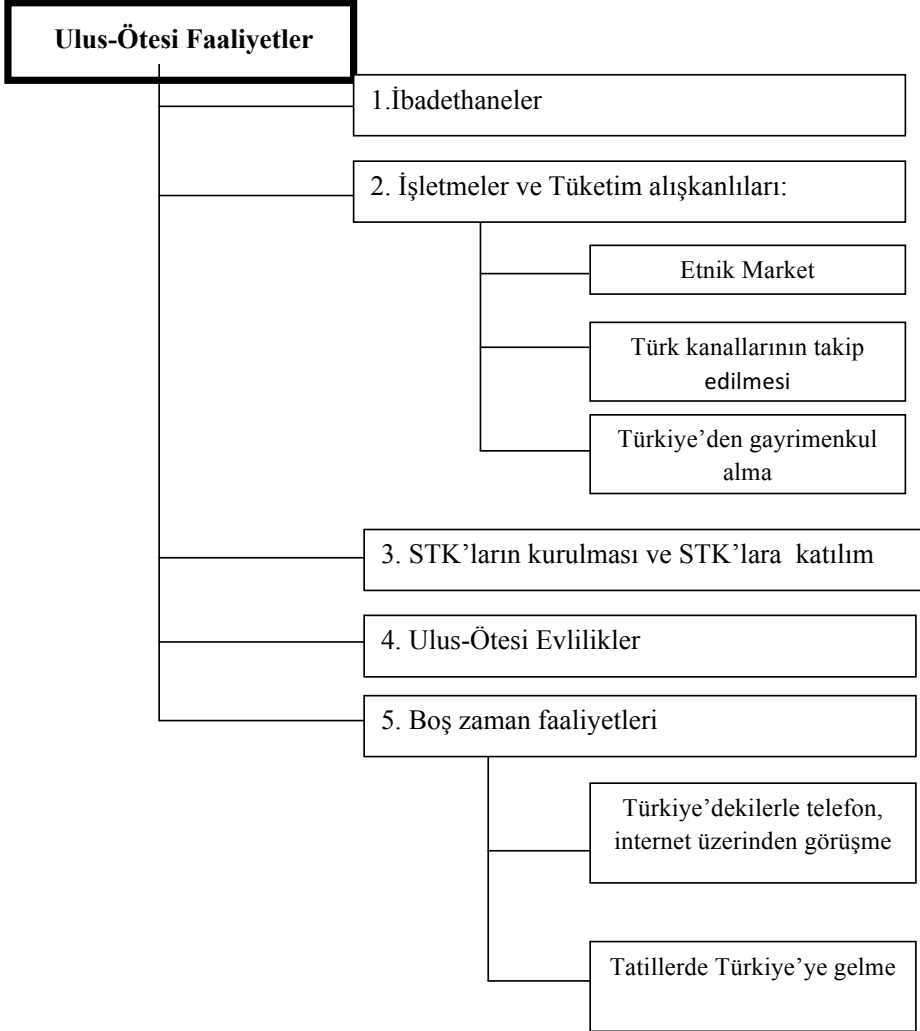
Türklerin uzun zamandır Hollanda'da sürdürdükleri yaşamla birlikte gündelik, iş ve okul yaşamlarında, boş zaman faaliyetlerinde, kimlik ve aidiyetlerinde de yeni sosyolojik durumlar gerçekleşmiştir. Hem geldikleri ülkenin yaşam ve kültürüne ait hem de içinde yaşadıkları yeni evleri, ülkeleri olan Hollanda'ya ait öğeleri birlikte barındıran bu yeni sosyolojik oluşumlar ulus-ötesi bağlar ve faaliyetler olarak adlandırılmaktadır. Araştırma kapsamında örneklem grubunun yaşamlarında saptanan ulus-ötesi yapılanmalar beş tema altında toplanmıştır: İbadethaneler, işletmeler ve tüketim alışkanlıkları, yeni STK'ların kurulması ve STK'lara katılım, ulus-ötesi evlilikler ile boş zaman faaliyetleri (Şekil 1).

3.2.1. İbadethaneler:

Hollanda'da yaşayan Türklerin neredeyse tamamı inançlı olduklarını, özellikle Türkiye'deki yakınları gibi dini görevlerini yerine getirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Nitel çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde ise katılımcıların yine neredeyse tamamı iş yaşamı, zaman olmayışı gibi

nedenlerle her zaman dini ritüelleri yerine getiremeseler de dini inancın kendileri için önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 1: Hollanda'da Yönelik Türk Göçünün Ulus-Ötesi Yansımaları

Katılımcıların yarısından fazlası özellikle hem ibadet etmek hem sosyal, kültürel faaliyetlere katılmak, hem de çocukları için eğitim aldırarak amaçlı cami ve cem evlerine gittiklerini belirtmişlerdir. Elde edilen bu verilere göre Hollanda'daki Türklerin geldikleri ülkedeki gibi bir ortam yaratabilmek

amacı ile ibadet yerleri inşa etmeleri ve bu mekanlara gitmeleri birer ulus-ötesi oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Camiye gittiğini belirten katılımcılar, camilerin sadece ibadet edilen bir yer olmaktan ziyade artık birer kültür merkezi olduğunu ve burada hem yetişkinler hem de çocuklar için çeşitli faaliyetler düzenlendiğini belirtmişlerdir. 45 yaşındaki ikinci kuşak erkek katılımcı mahallelerindeki caminin kuruluşunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Hollanda’da çok sayıda cami var. Büyüklerimiz bunların kurulması için çok çaba sarf etmişler. Bizler birinci kuşak sayesinde her konuda daha rahatız, camilerimiz, manavlarımız, kasaplarımız her şeyimiz var. Bizim mahalledeki cami için ben öncülük yaptım. Burası kiliseydi. Biz aldık camiye çevirdik. Kültür merkezi kurduk, merkezde okuma salonu, toplantı salonu, kahvehane, bilardo salonu var. Kadınlar özel günlerde gelip burada yemek yapıyorlar, gençlerimiz bir araya geliyor, eğleniyorlar...”

Benzer şeyleri cem evine gittiğini belirten katılımcılar da ifade etmişlerdir. Bu konuda 56 yaşındaki ikinci kuşak kadın katılımcı pazar kahvaltılarını üzerinden cem evlerini şu sözlerle anlatmıştır.

“Cem evinde her pazar toplanıyoruz, kahvaltı için. Sabah gidiyoruz öğleden sonra geç saatlere kadar vakit geçiriyoruz. Çocuklarımız da geliyor, orada birbirlerini tanıyorlar. Kültürümüzü unutmuyorlar. Dışarıda kötü alışkanlıklar edineceklerine burada saz, bağlama kursuna geliyorlar. Hatta gençleri organize ettik, ücretsiz matematik, Hollandaca dersleri de veriyorlar birbirlerine. Bizim için de iyi oluyor, çocuklar için de, yaşlılarımız için de...”

3. kuşak 19 yaşındaki erkek katılımcı ise maçları izlemek için caminin kültür merkezine gittiklerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Caminin kahvehanesi var. Orda maç izliyoruz, Türkiye’nin maçı, ya da üç büyüklerin maçı olduğunda orda izlemek daha keyifli oluyor. Hem günah diye kimse küfür de edemiyor, kavga da olmuyor...”

3. kuşak kadın katılımcı ise caminin marketinden alışveriş yaptığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Annem eti hep caminin kasabından alırdı, şimdi ben de aynı yerden alıyorum. Helal et olduğundan eminiz, hem de cami kazansın, o zaman bize daha iyi hizmet sunuyor. Çocuklar için vakit geçirecek yerler yapılıyor. Biz zaman zaman kültür merkezinde toplanıyoruz, herkes bir şeyler getiriyor, kadınlar birlikte zaman geçiriyoruz...”

3.2.2. İşletmeler ve Tüketim Alışkanlıkları

Çalışmada katılımcıların ulus-ötesi faaliyetlerine yönelik ifadelerinden “işletmeler ve tüketim alışkanlıkları” teması oluşturulmuştur. Bu temanın alt temaları ise etnik marketler, uydu yayınları ve internet sayesinde Türk kanallarının takip edilmesi ve Türkiye’den gayrimenkul edinmedir. Bu tema ve alt temalarına ilişkin açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

Etnik Marketler

Çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların büyük kısmı (25 kişi) etnik marketlerin kendileri için önemli olduğunu, yakınlarında Türk market varsa belirli şeyleri oradan aldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların tamamına yakını (28 kişi) ucuz olduğu için diğer Türkler gibi kendilerinin de daha çok “Aldi” ve “Lidl” gibi marketlerden alışveriş yaptıklarını ama et, sebze-meyve, ekmek-pide gibi ürünleri yakınlarında Türk market varsa oradan aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan et konusunda Türk işletmeleri tercih ettiklerini belirten 24 kişi bunun nedeni olarak, aldıklarının “helal et” olmasının ve domuz eti karışmamasının garanti olmasını göstermişlerdir. Bu konuda 2. kuşak 55 yaşındaki erkek katılımcının sözleri diğer katılımcıların söylediklerini özetler niteliktedir:

“Türkler genellikle et alırken “Helal et” olmasına dikkat ederler. Artık büyük marketlerde de üzerinde “helal et” yazan ürünler var ama yine de eti Türk marketten ya da kasaptan almak daha güvenli. Biz kardeşimle birlikte ayda bir defa kasaba gidiyoruz. Taze kuzu kestiriyoruz. Bir kere daha ucuza geliyor... Ne yediğimizi biliyoruz...”

Sebze-meyve almak için Türk işletmelerini tercih edenler ise (22 kişi), Hollanda marketlerinden aldıkları domatesin, patlıcanın, fasulyenin tadının olmadığını, bu nedenle Türk market ya da manavları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. 2. kuşak 42 yaşındaki kadın katılımcı Türk market tercih etmesinin nedenini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Burada güneş yok, etkisi yok, hep seralarda yetişiyor domatesler, fasulyeler. Bir fasulye alıyorsun yarım metre uzunluğunda, tad yok. Domates alıyorsun dışı kıpkırmızı, içi beyaz, hiç tad yok. Türk manavdan aldığım Türkiye’deki kadar olmasa da yeniyor. Hiç değilse tadı domatese benziyor yediğinin...”

Ekmek-pide almak için Türk işletmeleri tercih ettiğini belirten 22 kişi ise bunun nedeni olarak, Türk ekmeği ve pidesinin tadını başka şeyde bulamamaları olarak göstermişlerdir. Bu konuda 3. kuşak kadın katılımcı “Türk ekmeği almak için haftada iki üç gün yan mahalleye gidiyoruz... Yediğimiz ekmekten tat alalım... Bize uzak da olsa ramazanlarda her akşam pide alıyoruz...” şeklinde duygularını dile getirmiştir.

Döner dükkanlarının müşterileri ise hem Türkler hem diğer göçmen gruplar hem de Hollandalılardır. Ucuz olması, doyurucu olması döneri McDonalds ve Burger King gibi fastfood markalarına rakip hale getirmiştir. Katılımcılardan 20’si dışarıda yemek yiyecekleri zaman döner yemeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak ise hem yedikleri etin domuz eti olmadığından emin olmalarını, hem damak tatlarına uygun olduğunu hem de ucuz olmasını göstermişlerdir.

Türk Kanallarını Takip Etme

Hollanda’daki Türkler Batı Avrupa’daki diğer Türkler gibi özellikle uydu üzerinden Türk kanallarını takip etmektedirler. Örneklem grubunun %95’i Türk kanallarını izlediklerini, % 84’i Hollanda kanallarını izlediklerini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde ise katılımcıların tamamı (30 kişi) Türk kanallarının Avrupa ülkelerine yönelik yayınlarını takip ettiklerini belirtmişlerdir. Türk kanallarını izleme nedeni olarak ise haber alma (22 kişi), dizi izleme (25 kişi) ve Türk televizyonu izlemek için (20 kişi) olarak belirtmişlerdir.

59 yaşındaki birinci kuşak kadın katılımcı bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“ Evde sürekli Türk kanalları izliyoruz. Çocuklar ya da torunlar geldiğinde Hollanda kanallarını açıyorlar. Bazen de eşim akşam haberleri dinlemek için Hollanda kanalı açıyor, onun dışında hep Türk kanalları izliyorum. Eğer dizi izliyorsak torunlar geldiğinde onlar da izliyorlar, ‘kanalı değiştir’ demiyorlar, onların da hoşuna gidiyor...”

25 yaşındaki üçüncü kuşak erkek katılımcı ise Hollanda kanallarını sevdiğini ama Türk kanallarını da izlediğini şöyle ifade etmiştir:

“Benim Türkçemi çok geliştirdi. Gençlik dizileri var, çok harika... Evler, arabalar, hayatlar çok güzel. İnsan öyle yaşamak istiyor... İşte bize de burada zaman geçirme oluyor. Uzaktan kuzenler var, onlarla muhabbet konusu da oluyor. Facebook'tan da paylaşıyoruz...”

48 yaşındaki ikinci kuşak erkek katılımcı ise kuşaklara ya da cinsiyete göre takip edilen kanalları ve programları şu şekilde ifade etmiştir:

“Eskiden uydu antenlerden hangi evde göçmen yaşadığını anlardık, artık internet var. Çanak antenlere artık gerek kalmıyor. Evde sınırsız internetler var, istediğin Türk kanalını da, kaçırdığın programı da, diziyi de izliyoruz. Hanım dizici, çocuklar yarışma programı ve dizi izliyor. Annem evlilik programlarını izliyor. Ben de haberlere, tartışma programlarına bakıyorum. Dizi de izliyorum hanımla mecburen... Çocuklar Hollanda kanallarındaki film ve programları da seviyorlar...”

Türkiye'den Gayrimenkul Alma

Çalışma kapsamında görüşülen Hollanda'da yaşayan Türklerin büyük kısmının (%70) Türkiye'de ya ev, ya arazi ya da yazlıkları olduğu öğrenilmiştir. Özellikle birinci kuşağın neredeyse tamamının Türkiye'de gayrimenkulü vardır. Bunlardan bir kısmını satın almışlar, bir kısmı ise miras kalmıştır. İkinci kuşağın ise daha çok yazlık aldığı ya da ailesine ait olan araziye genişlettiği ve büyük evler yaptırdıkları öğrenilmiştir. Yapılan görüşmelerde Türkiye'den ev, arazi ya da yazlık alma nedenlerinin ise memlekete aidiyet, tatil, yatırım ve prestij olduğu görülmüştür. Bu konuda 70 yaşındaki birinci kuşak kadın katılımcı duygularını şu sözlerle ifade etmiştir.

“Ben, kocam, çocuklarım yıllardır burada çalışıyoruz. Bundan yirmi yıl önce memlekette üç katlı ev yaptık. En üst katı dayadık döşedik, yazları biz kalıyoruz. Diğer ikisini kiraya verdik. Burada ne kadar kalırsam kalayım, memleketi özlüyorum. Çocuklar, torunlar olmasa tamamen altı ay Türkiye'de kalırım altı ay burada. Ama torunları bırakamıyorum. Memlekete gidince kendi evimde kalıyorum, güzel, rahat, temiz, her şeyim var orda da. İnsanın memleketinde kendi evi olmalı, yıllarca akrabalarda kaldık. Ne kadar yedersen içersen, para versen elbise götürsen de yaranamıyorsun, rahat da edemiyorsun. Olmuyor, kendi evin başka...”

51 yaşındaki ikinci kuşak erkek katılımcı ise Türkiye’den yazlık alma nedenini şu şekilde ifade etmiştir.

“Her yıl Türkiye’ye gidiyoruz. Babam köye ev yaptırdı ama bir ayı da köyde geçirmek istemiyoruz. Çocukları da alıp her yaz Antalya’ya gidiyorduk. Baktım ev alsam daha iyi olacak. Hanımla burada borçlandık ev aldık. Şimdi onun parası da ödendi bitti. Çocuklarımla tatil yapıyorum, Türkiye’deki akrabalarımız da yazlığı kullanıyorlar. Bazen çocuklar rahatsız oluyor ama onlar da bizim sayemizde tatil yüzü görüyorlar...”

54 yaşındaki ikinci kuşak kadın katılımcı ise yatırım amaçlı arazi aldıklarını belirtmiştir:

“ Babamın köyüne yakın ilçeden arazi aldık. On yıl sonra çok değerlenir dediler. Gerçekten de öyle oldu. Şimdi orayı sattık şehirden bir arazi aldık, bakalım orası nasıl olacak...”

3.2.3. STK’lara Katılım

Örneklem grubunun %67’si STK’lara üyeliği olduğunu belirtmişlerdir. Siyasetle ilgilenip ilgilenmedikleri sorulduğunda ise bu soruya örneklem grubunun %6’sı cevap vermemiş, % 34’ü siyasetle ilgilenmediklerini belirtmiştir. Siyasetle ilgilenenlerin ise %38’inin hem Türkiye hem de Hollanda’daki siyasetle ilgilendikleri, %14’ünün sadece Türkiye’deki siyasetle ilgilendikleri, % 7’sinin ise sadece Hollanda’daki siyasetle ilgilendikleri bilgisine ulaşılmıştır. Nitel çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde ise katılımcıların yarısının STK’lara üye oldukları görülmüştür. Üye olanlar içinde ise daha çok (8 kişi) dini derneklere üye olanların yer aldığı, bunu siyasi (4 kişi) ve diğer (3 kişi) derneklere üye olanların izlediği görülmüştür.

Dini derneklere üye olanlar hem ibadetlerini yerine getirebilecekleri uygun mekanlar oluşturulmasına katkı sağlamak, hem buralarda düzenlenen dini, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmak hem de çocuklarının gelenekleri unutmamaları için üye olduklarını belirtmişlerdir. Siyasi derneklere üye olanlar ise Türklerin haklarının mücadelesi için siyasi derneklere üye olduklarını ve aktif siyasetle ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Örneklem grubunun hem dini derneklere hem de siyasi derneklere katılımları, sadece Hollanda içinde bir faaliyet değildir. Bunlar aynı zamanda Türkiye’ye aidiyeti

ya da Türkiye'deki oluşumların benzerlerinin Hollanda'da yaşatılmasını amaçlayan uygulamaları içeren ulus-ötesi faaliyetlerdir.

3.2.4.Ulus-Ötesi Evlilikler

Ulus-ötesi faaliyetler kapsamında, çalışmada ulaşılan bir diğer ulus-ötesi faaliyet ise ulus-ötesi evliliklerdir. Nicel çalışma kapsamında evli olanlara, nasıl evlendikleri sorulduğunda örneklem grubunun yaklaşık yarısı (%51.5) görücü usulü ile yarısı da (%48.5) görüşüp tanışarak aşk evliliği yaptığını belirtmiştir. Görüldüğü üzere görücü usulü evlilik ile kendi istediği kişi ile evlenme oranları birbirine çok yakındır. Örneklem grubunun %39'u ise Türkiye'den evlendiklerini belirtmiştir. Bekarlara ailelerinin onların ne tür bir evlilik yapmalarını istedikleri sorulduğunda ise, örneklem grubunun yaklaşık yarısı görücü usulü ile evlenmelerini isteklerini belirtmişlerdir. Kendisinin ne tür bir evlilik yapmak istediğini sorduğumuzda ise kendi belirlediği kişi ile evlenmek isteyenlerin oranının oldukça yüksek olduğu (%67) görülmüştür. Nerden evlenmek istedikleri sorusuna da yaklaşık beşte biri Türkiye'den, kalanları ise Hollanda'dan (% 90'ı Hollanda'daki Türk ile % 10'u Hollanda'da yaşayan birisi ile) evlenmek istediklerini belirtmişlerdir. Nitel çalışma kapsamında katılımcılara Türklerin neden Türkiye'den evlilik yapmaya sıcak baktıkları konusundaki düşünceleri sorulduğunda alınan yanıtlar ise; akrabası olması, ahlaken güven duymaları ve Hollanda'da büyüyen Türk kızları ve erkeklerine göre Türkiye'dekilerin daha geleneklere bağlı oldukları temalarına ulaşılmıştır. Bu konuda 45 yaşındaki ikinci kuşak erkek katılımcı şunları söylemiştir:

“Ben de ağabeyim de Türkiye'den evlendik. Hollanda'lı ile zaten evlenilmez. Dini farklı, dili farklı. Buradaki Türk kızları da çok bilmiş. Her şeye karışıyorlar, her yerde olayım istiyorlar. Türkiye'den uzaktan akrabamız ile evlendim... mutluyum... Çocuklarımin başında, evinde, işinde namuslu bir kadın. Benimle kavga etmez, gördüğü her şeyi istemez. Biz öyle çok konuşan, her şeye karışanla yapamayız. Buradaki Türk kızları ile evlenenler de var ama bize göre değil...”

26 yaşındaki üçüncü kuşak kadın katılımcı ise Türkiye'den evlenme nedenini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Ben buradaki gençlerin yaşadıkları şeyleri onaylamıyorum. Hollandalı gibi olmaya başladılar. Aile onlar için geçici, aşk bitince o da biter gibi bir halleri var. Bir sorun olsa, işsizlik olsa, aile anlaşmasa hemen boşanma peşindeler. Benim için aile önemli, onun için Türkiye’den evlendim. Aileme, bana saygı duyuyor, sözümüzden çıkmıyor. Gözüm arkada kalmıyor...”

3.2.5. Boş Zaman Faaliyetleri

Hollanda’daki Türklerin boş zamanlarını değerlendirme faaliyetleri de ulus-ötesi unsurlar içermektedir. Örneklem grubuna boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda, yarıdan fazlası (%56) komşu ve tanıdık ziyaretleri yaptığını, %20’si cami çay ocakları ve kültür merkezlerine gittiklerini, %5’i parklarda gezdiklerini, %5’i kahvehaneye gittiklerini, %2’si hobi bahçesinde toprak işleri ile zaman geçirdiklerini, %1’i alışveriş merkezlerine yine %1’i ise sinemaya gittiklerini belirtmişlerdir. Yaklaşık %10 ‘u ise telefon ya da bilgisayarla Türkiye’deki yakınlarını aradıklarını ifade etmişlerdir. Burada örneklem grubunun yaklaşık onda birinin en önemli boş zaman faaliyeti olarak Türkiye’dekilerle telefon ya da internet aracılığı ile görüntülü konuşması ulus-ötesi faaliyetler içinde yer almaktadır.

Örneklem grubunun tatillerini nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda neredeyse örneklem grubunun neredeyse tamamına yakınının (%95) Türkiye’ye gittikleri bilgisine ulaşılmıştır. Türkiye’de tatillerini nasıl geçirdikleri incelendiğinde ise en yüksek oranla (örneklem grubunun yarısının) Türkiye’de hem akrabalarına hem de turistik yerlere gittikleri görülmüştür. Örneklem grubunun yaklaşık üçte biri bu kapsamda Türkiye’de akrabalarına gittiklerini, onda biri ise kendi evlerine gittiklerini belirtmişlerdir. Örneklem grubunun bir kısmı tatillerini farklı şekilde geçirecek imkanlarının olmasına rağmen yine de tatillerini Türkiye’de geçirmektedirler. Örneklem grubunun bir kısmı ise Türkiye’de tatile gelmenin kendilerine önemli ekonomik maliyeti olmasına rağmen yine de tatillerini Türkiye’de geçirmektedirler. Bütün bunlara rağmen örneklem grubunun tatillerini Türkiye’de geçirme tercihleri bir ulus-ötesi faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda 73 yaşındaki birinci kuşak erkek katılımcı şunları söylemiştir:

“Biz ilk geldiğimizde ne ailemiz buradaydı ne de bu kadar kalabalıktık. Bütün amacımız para biriktirip, bir ay Türkiye’de ailemizle güzel zaman geçirmekti. Sonra karımı çocuklarımı yanıma aldım. Bu defa birlikte çalışıp para biriktirdik ve her sene Türkiye’ye akrabaların yanına gittik. Toprağını, memleketini her şeyini özlüyorsun. Şimdi torunlarımla onların çocuklarıyla birlikte gidiyoruz. Buraya alıştık, ekmeğin nerdeyse memleketin de orası mecbur... ama kendi toprağın başka...”

Aynı konuda 37 yaşındaki üçüncü kuşak kadın katılımcı ise şunları söylemiştir:

“Babam her yaz Türkiye’ye gidelim diyor, annem de istiyor. Çok para gidiyor. ‘Onun yerine İspanya’ya da gidebiliriz’ diyordum eskiden. Şimdi ben de eşimle çocuğumla annemden babamdan ayrı Türkiye’ye tatile gidiyorum. Orası başka, beni çeken bir şey var... Belki dili, belki ata toprağı, belki denizi... İtalya’ya da gittik, o kadar zevk alamadık. Denizi, oteli, Türkçe konuşulması, yemekleri, hem turist hem de kendi ülkende olma duygusu farklı bir şey... İşte her neyse bilmiyorum ama (eskiden aileme) kızarken şimdi ben de her yıl beş bin Euro verip Türkiye’ye tatile gidiyorum...”

Sonuç

Sosyal bilimler alanında göç olgusuna ilişkin çok sayıda çalışma olmasına rağmen, yapılan yeni çalışmalar, geliştirilen teoriler ve kavramlar ile göç çalışmaları zaman içinde daha da çeşitlenerek artmıştır. Özellikle küreselleşme ile birlikte ulaşım teknolojileri ve kitle iletişim araçlarındaki hızlı gelişme sonucu, göçmenler için hem mekanlar birbirine daha da yakınlaşmış hem de aynı anda birden fazla mekanda paylaşımlar yapma olanakları gelişmiştir. Bu ise birden fazla ülkede yaşayan, birden fazla bağı ve aidiyeti olan göçmen bir başka ifade ile ulus-ötesi göç ve göçmen kavramlarının kullanımını beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada ise Türkiye’den Batı Avrupa’ya yaşanan göç, Hollanda’daki Türkler örneği üzerinden, ulus-ötesi göç ve göçmenlik bağlamında ele alınmıştır.

Karma yöntem kapsamında yapılan çalışmanın hem nicel verileri hem de nitel verileri araştırma kapsamında görüşülen Türklerin ulus-ötesi faaliyetler gerçekleştirdiklerini ortaya koymuştur. Bir başka ifade ile örneklemimiz bağlamında Hollanda’da yaşayan Türklerin çeşitli ulus-ötesi faaliyetleri

olduğu ve bu nedenle de ulus-ötesi göçmen oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Türklerin saptanan ulus-ötesi faaliyetleri ibadethaneler, işletmeler ve tüketim alışkanlıkları, yeni STK'ların kurulması ve STK'lara katılım, ulus-ötesi evlilikler ve boş zaman faaliyetleridir. Bu faaliyetler kimi zaman gündelik yaşamın, kimi zaman mesleki yaşamın, kimi zaman siyasal vaziyet alışların bir parçası olup, kimi zaman da özel yaşamı şekillendirmektedir.

Bu makalenin yazıldığı günlerde Türkiye Dışişleri Bakanının Hollanda tarafından uçuş izninin iptal edilmesi ve sonrasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı'nın Hollanda Rotterdam Başkonsolosluğu'na gelmesi ve onu karşılayan Türk göçmenlerin dağılmaması ardından yaşanan olaylar (12 Mart 2017'de), göçmenlerin daha önceki yıllarda genel kabul gören uluslararası göçmen kavramından, son yıllarda daha çok tercih edilen ulus-ötesi göçmen konumuna geçtiklerinin bir başka göstergesidir. Gelişen ve yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının da katkısı ile göçmenlerin ne sadece ev sahibi ülkeye ne de geldikleri ülkeye tek yönlü bir aidiyet içinde olmadıkları, çoklu aidiyetler, çoklu kültürel yapılar ve kimlikler benimsedikleri görülmektedir. Bu çoklu yapılar ise onları ne sınırsal bağlamda ne duygusal bağlamda ne de aidiyet bağlamında bir ülkenin sınırları içine hapsetmeyecek göçmen politikalarının uygulanmasını beraberinde getirmektedir. Çifte vatandaşlık da ulus-ötesi göçmenlerin vatandaşlık durumlarına en uygun olanı olarak kabul edilmektedir. Ancak gerek Hollanda'da gerekse diğer ülkelerde çifte vatandaşlık hakkının kaldırılması ya da sınırlandırılması, Schiller, Basch ve Blanc (1995)'in belirttiği gibi göçmenlerin var olan ulus-ötesi faaliyet alanlarının da yok sayılmasıdır. Bu özellikle günümüz göçmenlerini, bir başka ifade ile ulus-ötesi göçmenleri ve onların yaşam biçimini adeta tanımamak olarak yorumlanabilir. Birlikte yaşamının ve sosyal bütünleşmenin belki de en önemli şartı ise farklılıklara saygı duymak ve farklılıklarla birlikte yaşanabilecek bir ortam sağlamaktır. Göçmenlerin ulus-ötesi bağlarını yok saymak, onların ev sahibi ulusa aidiyetini güçlendirmeyecek ve başarılı bir sosyal bütünleşme sağlamayacaktır.

KAYNAKÇA

- Gülsün, İlhan (1974), **Sayılarla Yurtdışındaki İşçilerimiz ve Sorunlarına Ait İstatistikler**, Ankara, İİBK Yay. No. 111.
- Abadan Unat, Nermin v.d, (1975), **Göç ve Gelişme- Uluslararası İşçi Göçünün Boğazlıyan İlçesindeki Etkileri Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, Ankara Üniversitesi SBF İskan ve Şehircilik Enstitüsü Yay.
- Abadan- Unat, Nermin (2006), **Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul, Bilgi Üniv. Yay.
- Aksoy, Erdal (2010), “Almanya’da Yaşayan Üçüncü Kuşak Türk Öğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Bahar 12, s. 7-38.
- Gerber, D. (2000), ‘Theories and Lives: Transnationalism and the Conceptualization of International Migrations to the United States’, **IMIS-Beiträge**, 15, 31–53.
- Çağlar, Ayşe S. (2001), “Constraining Metaphors and the Transnationalisation of Spaces in Berlin”, **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 27(4), 601-613.
- Gelekcı, Cahit ve Köse, Ali (2009), **Misafir İşçilikten Etnik Azınlığa Belçika’daki Türkler**, Ankara, Pnoenix Yay.
- Gelekcı, Cahit (2014), “Avusturya’da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü”, **bilig**, Sayı 71, s. 179-204.
- Gökdere, A. Y. (1978), **Yabancı Ülkelere İşçigücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Guarnizo, Luis Eduardo, Alejandro Portes, and William Haller (2003), “Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Migrants 1.” **American Journal of Sociology**, 108.6 (2003), 1211-1248.
- Itzigsohn, J., Cabral, C. D., Medina, E. H., & Vazquez, O. (1999), “Mapping Dominican Transnationalism: Narrow and Broad Transnational Practices”, **Ethnic and Racial Studies**, 22(2), 316-339.
- Joppke, Christian (2007), “Beyond National Models: Civic Integration Policies for Immigrants in Western Europe”, **West European Politics**, Vol. 30, No. 1, 1 – 22.
- Kartal, Bilhan ve Alptekin, Duygu (2015), “Ulus Aşırı Göç Süreci ve Yaşlılık: Almanya’da Birinci Kuşak Türk Göçmenler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 8(37), 595-612.
- Kaya, Ayhan ve Kentel, Ferhat (2005), **Euro-Türkler: Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?** İstanbul, Bilgi Üniv. Yay.

Louie, Vivian (2006), "Growing up Ethnic in Transnational Worlds: Identities Among Second-Generation Chinese and Dominicans", **Identities: Global Studies in Culture and Power**, 13(3), 363-394.

Maas, Willem (2010), "Citizenship And Immigrant Integration In The Netherlands", in Adam Luedtke (ed.) **Migrants and Minorities: The European Response**, <http://www.yorku.ca/maas/Maas2010c.pdf> (Erişim Tarihi: 26 Mart 2017).

Nora, Pierre (2006), **Hafıza Mekanları**. Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara, Dost.

Portes, Alejandro (2001), "Introduction: The Debates and Significance of Immigrant Transnationalism", **Global Networks**, 1: 181-194.

Portes, Alejandro (1996), "Transnational Communities: Their Emergence and Significance in the Contemporary World-System", **Contributions in Economics and Economic History**, 151-168.

Portes, Alejandro (1999), "Conclusion: Towards a New World-the Origins and Effects of Transnational Activities", **Ethnic and Racial Studies**, 22(2), 463-477.

Portes, Alejandro (2003), "Conclusion: Theoretical Convergencies and Empirical Evidence in the Study of Immigrant Transnationalism", **International Migration Review**, 37(3), 874-892.

Portes, Alejandro, Guarnizo, Luis E.; LANDOLT, Patricia (1999), "The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field", **Ethnic And Racial Studies**, 22(2), 217-237.

Portes, Alejandro, Guarnizo, Luis E & Haller, William J (2002), "Transnational Entrepreneurs: An Alternative form of Immigrant Economic Adaptation", **American Sociological Review**, 278-298.

Schiller, Nina Glick; Fouron, Georges (1998), "Transnational Lives and National Identities: The Identity Politics of Haitian Immigrants", **Comparative Urban and Community Research**, 6, 130-161.

Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 48-63.

Sırkeci, İbrahim; Şeker, Betül Dilara; Çağlar, Ali (2015), **Turkish Migration, Identity and Integration**, Turkish Migration Series, Transnational Press London.

SNEL, Erik; Engbersen, Godfried; Leerkes, Arjen. (2006), "Transnational Involvement and Social Integration", **Global Networks**, 6(3), 285-308.

Smith, Michael Peter (2005), "Transnational Urbanism Revisited." **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 31, 2, 235-244.

Sözen, Edibe (2000), “Avrupa’da İkinci ve Üçüncü Kuşak Türk Gençliği”, **Türkiye’de ve Avrupa’da Gençlik**, Ankara, TDV, Konrad Adenauer Vakfı Yay. 86-94.

Subaşı, Necdet (2005), “Entegrasyon Politikalarında Yeni Arayışlar: Avrupa İslam’ı”, **Avrupa’da İslâm**, Ed. Kadir Canatan, İstanbul, Beyan Yay., s. 38-66.

Şahin, Birsen (2009), “İşçilikten İşverenliğe Zorlu/Zorunlu Yolculuk”, **Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum**, Ed. Murat Erdoğan, Ankara, Orion Yay. s. 589-597.

Şahin Kütük, Birsen (2012), “Almanya’daki Etnik Ekonomilere İşçi Göçü Olarak Ulus Ötesi Evlilikler”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları**, Sayı. 16, s. 173-190.

Şahin Kütük, Birsen (2015), “Hollanda’da Yaşayan Türklerde Kimlik ve Ulus-ötesi Medya Kullanımı”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları**, Sayı. 22, s. 203219.

Şahin Kütük, Birsen (2016), “Hollanda’da Yaşayan Türklerin Geri Dönüş Konusundaki Niyetleri”, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**,33(1): 113-124.

Şen, Faruk (2007), **Euro-Türkler Almanya’da Türk Varlığı ve Geleceği**, İstanbul, Günizi Yay.

van Huis, M. Han, N. & Croes, M. (2007), “Migration of the Four Largest Cities in the Netherlands. Statistics Netherlands Department of Population” (Erişim Tarihi 26.10. 2007). <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/24BAD693-1CB9-4D14-9BC8-FA94A87F6727/0/migration.pdf>.

Yaman, Gülhan (2012), “Göçmen İlişkiler Ağının Ulus-ötesi Göçe Etkisi: Belçika’daki Emirdağlılar Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 21, s. 281-299.